

תרצה יהודה – מפקחת הוראת עברית

הרב יעקב אלבירט – מפקח כולל

שנת ה'תשפ"א

האזינו

"וַיִּקְרָאוּ בַסֵּפֶר וַיְבַיְנוּ בַמִּקְרָא"

הגייה נכונה והסבר לפרשה ולמפרשיה

הגייה נכונה

הַצֹּרֶר תְּמִיִּם פֶּעֶלְוֹ (לב, ד)

כִּי יִרְאֶה כִּי-אֵלֶּת יָד (לב, ו)

הטעם ליד ההברה הראשונה מסמן שיש לקרוא אותה בתנועת קמץ A. במילה אֵלֶּת ההטעמה היא בהברה הראשונה, כי ההברה הראשונה במילה שאחריה "יד" מוטעמת. לתופעה זו קוראים "נסוג אחור". השווא הוא שווא נע שבא אחרי תנועה גדולה.

אותיות אית"ן

אי תחילית בנטייה של מדבר עתיד, ולא יו"ד כפי שרבים טועים לומר.

אֲנִי אֲמִית וְאֲזוּיָהּ מוֹזְצָתִי וְאֲנִי אֲרַפָּא (לב, ט); אֲשַׁלֵּם

מאפייני שירה

תקבולת בשירה

בין צלע לצלע בתקבולת יבוא טעם מפריד – זקף או אתנחתא.

הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֶרְצָהּ וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי-פִי: (לב, א)

יֵעָרַף כַּמָּטָר לְקוֹזֵי תֵּנֹל כִּטָּל אִמְרַתִּי
כִּשְׂעִירִם עָלִי-דָשָׂא וְכַרְבִּיבִים עָלִי-עֹשֶׁב: (לב, ב)

צֹר יְלֻדְךָ תִּשְׂי
וְהִשְׁכַּח אֶל מוֹזַלְכָּךָ: (לב, יח)

צורות מיוחדות בשירה

יִסְבְּבָנָהוּ יִבּוֹנְנָהוּ יִצְרָנָהוּ

דוגמה משירת הים: וְאָרְמִינָהוּ

כינויי שייכות וכינויי מושא כמאזכרים

כינוי שייכות ומושא חבור

במילים שלפנינו שני הכינויים חבורים – כינוי שייכות חבור לשם עצם וכינוי מושא חבור לפועל:

שִׂאֵל אֲבִיךָ וַיִּגְדֶּךָ (פסוק זי)

יִפְרֹשׁ כַּנְּפִי וַיִּקְוֶהוּ יִשְׂאֵהוּ עַל-אֲבָרְתוֹ (פסוק יא)

כינוי שייכות חבור

אֲבִיךָ, כַּנְּפִי, אֲבָרְתוֹ, אֲזוּרִיתֶם, בְּאֶפְי

כינוי מושא חבור

וַיִּגְדֶּךָ, וַיִּקְוֶהוּ יִשְׂאֵהוּ, יְדָעוּם, כְּעֵסוּנִי, קָנָה

צורה אופיינית לשירה: עָלִימוּ, צָרִימוּ, עֲנִימוּ, וְבֹזִימוּ

דוגמאות מ"שירת הים": תִּבְאֵמוּ וְתִטְעֵמוּ – במילים אלה יש כינוי מושא חבור

ולא שייכות כמו בפרשתנו. אחד ההסברים לתופעה זו הוא: הוספת הברה לצורך

הקצב וההנגנה. (הרחבה בעלון "בשלח")

שמות תואר בפרשה

- משקל קטיל - תבמים, פתיל.
- משקל קטיל - צדיק, אדיר, כביר.
- משקל קטל - וישר, זבל ולא זזכם.
- משקל קטל - משקל בעלי מום - עקש, עור.

פעלים בפרשה

השורש שמ"נ בבנין קל

- וישבון** ישרון ויבעט **שבנות** עבית כשית **וישבון** - בבנין קל. ולא יהשמיני בבנין הפעיל.
- שבנות** - בבנין קל. ולא יהשמתי בבנין הפעיל.
- ויבעט** - הפתח התארך לקמץ בהשפעת הטעם המפריד - זקף.

השורש קנ"א

- הם **קנאוני** בלא אל כעסוני בהבליהם **קנאוני** - שורש קנ"א בבנין פיעל.
- ואני **אקניאם** בלא עם בגוי זבל אכעיסם (לב, לא)
- אין דגש תבניתי בעה"פ ני כיוון שהיא מנוקדת בשווא.
- אקניאם** - שורש קנ"א בבנין הפעיל. בגוף ראשון (מדבר) עתיד.

מילה בפרשה

חלב - חלב

זומאת בקר וזולב צאן עם-זולב פרים ואילים בני-בשן ועתודים
עם-זולב כליות זזטה ודם-ענב תשתה-זומר (לב, יז)

זולב פרים, זולב כליות זזטה

זולב – מובחר

יוסף אומר לאחיו:

"וקוזו את-אביכם ואת-בתיכם ובאו אלי ואתנה לכם את-טוב ארץ
מצרים ואכלו את-זולב הארץ" (בראשית מה, יח).

ומסביר רש"י: חלצ הארץ – כל חלצ לשון מיטב הוא.

אבן עזרא: חלב כרים – השומן והטוב, כמו: כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן.

וזולב צאן – חלב של צאן

רש"י: וחלצ לאו – חלצ של לאו, וכשהוא דבוק נקוד חלצ, כמו "בחלצ לאמו" (שמות כג, יט).
בצירוף הסמיכות, הקמץ בנסמך נחטף עקב התרחקות הטעם.

שערות

"... וזרעים מקרב באו לא שערות אבתיכם" (לב, יז)

מה פירוש המילה "שערות"?

(א) יראה, פחד –

רש"י פירוש א': לא שערות חזתיכם – לא יראו מהם, לא עמדה שערותם מפניהם, דרך
שערות האדם לעמל מחמת יראה, כך נדרש בספרי.

רש"י הירש: לא שערות אבתיכם – "שלא עמדה שערות אבותיכם בפניהם" (ספרי).
אבותיכם לא חרדו מהם. כך גם: "ומלביהם שערות שער" (יחזקאל כז, לה), "ישערו עליך
שער" (שם לב, י); ובעין זה: "תסמר שערות בשרי" (איוב ד, טו).

לפירוש זה – מילה זו היא פועל גזור שם, ומקורה מהמילה "שער".

(ב) שָׁדִים

רש"י פירוש ב':

וַיֵּשׁ לְפָרֶשׁ עוֹד "שְׁעָרוֹס" לְשׁוֹן "וַשְׁעֵירִים יִרְקְדוּ שָׁם" (ישעיהו יג, כא), שְׁעֵירִים הֵם עֲדִים, לֹא עָשׂוּ חֲבוּתֵיכֶם שְׁעֵירִים הַלְלוּ.

(ג) סַעֲרָה

אבן עזרא: שַׁעְרוֹם – פִּירוּשׁ: לֹא שַׁעְרוּ מֵהֶם, מִגְזֵרֶת: "וַיִּשְׁתַּעַר עֲלֵיו" (דניאל יא, מ), כַּטְעָם: "תִּסְמַר שַׁעֲרֵת בְּשָׂרֶי" (איוב ד, טו). וְקִרְבֵּי מִגְזֵרֶת: סַעֲרָה, וְאִם הוּא בַסֵּמ"ךְ.

(ד) הַתְּחַשְׁבוֹת

ר' יוסף בכור שור: וְלֹא שַׁעְרוֹם אֲבוֹתֵיכֶם – לֹא פָקְדוּם אֲבוֹתֵיכֶם, לֹא הָיוּ חוֹשְׁשֵׁי מֵהֶם, כִּמוֹ "פּוֹקֵד עוֹן אֲבוֹתַי עַל בְּנֵיהֶם" (שמות כ, ד), דַּמְתֵּרְגְּמִינֵן: "מִסְעַר חוֹבֵי אֲבֵהֶן".

אַסְפָּה עָלֵינוּ רְעוֹת זֹצֵי אַכְלָה בָּם (לב, כג)

שתי משמעויות לשורש ספ"י:

רש"י: אַסְפָּה עָלֵינוּ רְעוֹת – חֲחֻצֵיר רְעָה עַל רְעָה, לְשׁוֹן "סָפוּ שְׂנֵה עַל שְׂנֵה" (ישעיהו כט, א), "סָפוֹת הָרְוָה" (דברים כט, יח), "עֲלוֹתֵיכֶם סָפוּ עַל זְבָחֵיכֶם" (ירמיהו ז, כא).
דבר אחר, אַסְפָּה – חֲכָלָה, כְּמוֹ "פֶּן תִּסְפָּה" (זכריות יט, טו)

אבן עזרא: אַסְפָּה – יֵשׁ אוֹמְרִים כִּמוֹ 'אוֹסִיף'.

והנכון: כִּמוֹ אַכְלָה, מִגְזֵרֶת "הָאֵף תִּסְפָּה" (בראשית יח, כג), וְאִם הוּא מִבְּנֵיין אַחֵר.

מִזֵּי רָעַב... (לב, כד)

מִזֵּי – שֵׁם תּוֹאֵר מֵהַשׁוֹרֵשׁ מִז"י. צוּרָה יַחֲדָאִית בַּמִּקְרָא.

רש"י: מִזֵּי רָעַב – חֲנֻקְלוֹס תְּרַגְּסֵם "נִפְיַחֵי כָפֶן", וְאִין לִי עַד מוֹכִיחַ עָלָיו. וּמִשְׁמוֹ שֶׁל רָבִי מִשָּׁה הַדְּרִשָּׁן מִטּוֹלוֹשָׁא שְׁמַעְתִּי שְׁעֵירֵי רָעַב – חָדָם כְּחוֹשׁ מְגִדֵל שְׁעַר עַל צְבָרוֹ. מִזֵּי – לְשׁוֹן חֲרַמֵי שְׁעַר – מִזֵּיחַ, "דִּהְוָה מְהַפֵּךְ צְמִזֵּיחַ" (מגילה יח).

רשב"ם: מזי רעב – פתרונו לפי עניינו כתרנומו. ואם לשון תלמוד הוא, הרי הוא כמו: נתמזמו מוחיה דדין (בבלי חולין מ"ה:).

ראב"ע: מזי רעב – שרופי רעב, מגזרת "למזא לאתונא" (דניאל ג, יט).

רבינו בחיי: מזי רעב – שרופי רעב, מן (דניאל ג, יט) למזא לאתונא. כי מצד הרעב החום הטבעי שבקרבים ישרפם כיון שהם בריאים ואין להם מה לאכול והם אכולי חולי השחפת.

רי יוסף בכור שור: מזי רעב – שרופי רעב, כמו: ואמר למזא לאתונא חד שבעה (דניאל ג, יט), שיהא עורם ניהר ונקמט מפני זלעפות רעב.

רלב"ג ביאור המילות: מזי רעב – אחשוב שיהיה ענינו כמו 'מסי', בחלוק סמ"ך בזי"ן להיות קרבים במבטא והם ממוצא אחד. וענינו התכות רעב, כי בסיבת הרעב יתך הגוף וימס, ובזה הורה על מיני הרעב וחזקו. והנה יעשה מן מסה – מסי, כמו שיעשה שם הקבוץ מן פנה – פני, ומן בנה – בני, ומן שנה – שני.

אמרתיה אפאיהם אשביתה מאנשי זכרם (לב, כו)

רש"י: אמרתיה אפאיהם – אמרתיה בלבי אפאה אותם. כק "מתפרקת" האילה "אפאיהם". יי כאן כ"נוי אפאיהם חבור.

אמה פירוש? ויש לפרש אפאיהם – אשיתם פאה, להשליכם מעלי הפקר, ודגמתו מלניו בעזרא (נחמיה ט, כז) "ותפון להם ממלכות ועממים ופתלקם לפאה" – להפקר, וכן חזרו מנחם.

ויש פותקים אותו פתרונו "יחול רוגזי עליהו". ואילת אפאיהם אפאיהם חרון א"י.

ולא יתכן, שאם כן היה לו לכפז אפאיהם, אחת לשמוש – צ"י צ"י צ"י וחתת ליסוד – א"י, כמו "אחזק" (ישעיה מה, ה), "אחזקכם במו פי" (איוב טו, ה).

ושאלה נוספת – והאל"ף התיכונה אינה ראויה זו כלל.

ואנקלוס פתגם אחר לשון הצריתא השנויה בספרי החולקת פצה זו לשלש פבות: אמרתיה אף אי הם' – אמרתיה צאפי אפנים פאלו אינם, שיאמרו רואיהם עליהם חיה הם.

אבן עזרא: אפאיהם – יש אומרים שהם שלש מלות. והנכון, שאין לו ריע. וטעמו כמו 'אשחיתם', בעבור שיש אחריו אשביתה מאנוש זכרם – והנה כלם ימותו, ואילו היה כדעת המדקדקים לא ידבק הטעם.

רבי אברהם אבן עזרא מסביר את המילה על סמך התקבולת שבפסוק, ממנה יוצא ש – **אָפְּאִיָּהֶם** מקביל ל – **אֲשֶׁבִיתָהּ**.

לעומת זה לפי פירוש המדקדקים – מנחם ורש"י שפירשו שאשימם כפאת השדה, אין הצלע הראשון של הפסוק מקביל לצלע השני כי בצלע המסיימת של הפסוק מדובר על השבתה וכיליון, אך בצלע הפותחת כן נשאר מהם פאה.

כִּי יִרְאֶה כִּי-אֹזֶלֶת יָד (לב, לו)

תרגום אונקלוס: אַרִי נְלִי קְדָמוּהִי דְבַעְדָּן דְּתִתְקַף עֲלִיהוֹן מַחַת סְנָאָה...

רש"י: כִּי יִרְאֶה כִּי אֹזֶלֶת יָד – כְּשֶׁיִּרְאֶה כִּי יָד הָאֹזֶיב הוֹלֶכֶת וְחוֹזֶקֶת מְאֹד עֲלֵיהֶם, וְחָפֵס צָהָם עָלוּר וְעָזוּב.

אונקלוס ורש"י מפרשים שהיד המוזכרת במילים "אֹזֶלֶת יָד" היא יד הָאֹזֶיב. רש"י מפרש שפירוש המילה "אֹזֶלֶת" היא יהוֹלְכָתִי (כבשפה הארמית). ומשמעות הפסוק היא – "כִּי יָד הָאֹזֶיב הוֹלֶכֶת וְחוֹזֶקֶת מְאֹד עֲלֵיהֶם".

אונקלוס לא מפרש את המילה **אֹזֶלֶת**, אלא רק את המשמעות – "דְּבַעְדָּן דְּתִתְקַף עֲלִיהוֹן מַחַת סְנָאָה".

אך לא כן פירשו המפרשים האחרים –

אבן עזרא: אזלת יד – ישראל; והטעם: כח. והת"ו תחת ה"א, כי גם שתייהם סימני הנקבה; וכן "ושבת לנשיא" (יחזקאל מו, יז).

רשב"ם: כי אזלת יד – ישראל.

רי יוסף בכור שור: כי אזלה ומטה ידם של עמו.

רלב"ג – ביאור המילות: כי אזלת יד – רוצה לומר, שהלך כח ישראל.

לפירושם, היד המוזכרת במילים "אֹזֶלֶת יָד" היא יד ישראל. ומשמעות הפסוק היא שיד ישראל תלך ותיחלש. א"ע מוסיף שהאות תי במילה 'אֹזֶלֶת' היא במקום האות הי שבדרך כלל נמצאת בפעלים המתייחסים לנקבה.

השימוש הנפוץ בביטוי "אוזלת יד" הוא בשונה מהכתוב, צירוף סמיכות, שפירושו - חולשה, חוסר אונים.

שינוי נוסף - בצורה אֶזְלַת שבפסוק, הקמץ הוא קמץ גדול, ואם כן האל"ף נהגית בתנועת a. לעומת זאת בצירוף בן ימינו המילה 'אֶזְלַת' נתפסת כשם עצם והקמץ באל"ף נהגה כקמץ קטן, כלומר בתנועת o, כמו בשמות העצם חֶכְמָה, עֲרָמָה, עֶצְמָה.

ניבים וביטויים

שֶׂאֵל אֶבִּיךָ וְיַגִּדְךָ זִקְנֶיךָ וַיֹּאמְרוּ לָךְ: (לב, ז)

כדאי להתייעץ באנשים מבוגרים או זקנים, או עם אנשים מנוסים.

וַיִּשְׁמַן יִשְׂרוּן וַיִּבְעַט (לב, טו)

וישמן ישורון ויבעט - החל לשכוח את ערכי המוסר לאחר שרווח לו, פתגם המבטא תופעה לפיה יש ואדם המגיע לרווחה כלכלית וחי חיי מותרות מתחיל להתנהג בצורה לא מוסרית וזאת מתוך זחיחות דעת וביטחון עצמי מופרז.

בְּנֵי רֵעִב וּלְזַמֵּי רֵשָׁף וְקִטָּב מְרִירֵי (לב, כד)

מזה רעב - סובל מחרפת רעב, תשוש עקב אי אכילה.

כִּי גֹי אֹבֵד עֲצוֹת הַמָּוֶה (לב, כח)

אובד עצות - נבוך ומבולבל, חסר תושייה, נטול פתרונים, איננו יודע איך לפתור בעיה שעלתה.

להארות, הערות והצטרפות
לרשימת התפוצה:
byad-halashon@gmail.com

כִּי יִרְאֶה כִּי-אֶזְלַת יָד (לב, לו)

אוזלת יד - חולשה, חוסר אונים.

עיון בעלונים קודמים:

http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/ChinuchMukar/PikuahPedagogi/HebChar/parashat_week.htm

עריכה לשונית: כוכבה גרסון